

לפרשת ויחי

גבורה ישראלית

יגאל כהן

כשאנו מברכים את בנינו בליל-שבת, אנו פותחים בפסוק: "ישמך אלקים כאפרים וכמנשה". ברכה שכוללת את ברכתו של יעקב לאפרים ולמנשה גם יחד. עוד לפני שיעקב בירך את הברכה הזאת, בזמן שיוסף רק ראה שאביו רוצה להאציל מברכתו על שני בניו, תחילה שולח את ידו הימנית – "ויִשֶׁת על ראש אפרים, והוא הצעיר", ואחר כך שולח אף את ידו השמאלית ושם אותה "על ראש מנשה", כך שהוא "שָׁפַל את ידיו, כי מנשה הבכור". יוסף חשב שיעקב פשוט טועה – "ועיני ישראל כָּבְדוּ מִזְקֶן, לא יוכל לראות". הוא אומנם נזהר בכבוד אביו ולא מפריע לו באמצע הברכה, אך מייד בסיומה של הברכה הוא תומך את ידי אביו להניח את היד הימנית על מנשה, תוך שהוא מסביר: "לא כן אבי, כי זה הבכר, שים ימינך על ראשו". אך יעקב ממאן. הוא אומר ומסביר ליוסף: דע לך כי הברכה שאני מברך את בניך, אינה מיועדת רק להם. זו ברכה שתלווה את ישראל לדורי דורות, בכל מהלך ההיסטוריה שלהם. בכל פעם שיברכו את ישראל – גם אפרים ומנשה יתברכו. וצריך לברך את עם ישראל כאפרים וכמנשה גם יחד. עוד צריך לדעת, כי צריך לשים את אפרים לפני מנשה, גם עכשיו וגם לדורות. "ויברכם ביום ההוא לאמור, בך יברך ישראל לאמר, ישמך אלקים כאפרים וכמנשה; וישם את אפרים לפני מנשה."

יעקב המשיך להסביר ליוסף את מעשיו ואת העומק שבהם. הוא הסביר לו מה המיוחד בצאצאי אפרים עד לכדי שיש צורך לשים אותם תמיד לפני צאצאי מנשה, על אף שגם מנשה – "יהיה לעם, וגם הוא יגדל". אך הדרך של אפרים עדיפה, כיוון שהיא זאת שמביאה את עם ישראל למטרתו, לקדש את שם ה' לעיני כל הגויים.

חכמינו אמרו, שדרכו של אפרים באה לידי ביטוי אצל יהושע, שגם היה מבני בניו של אפרים וגם היה ממשיך דרכו של משה רבנו. הוא המשיך בכיבוש הארץ שהתחיל בו משה, והוא אף המשיך את התורה לדורות. "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים" וכו'. גם תורה וגם כיבוש הארץ.

לעומת זאת, דרכו של מנשה באה לידי ביטוי אצל גדעון השופט. הוא שומע על הנסים והנפלאות שהיו לעם ישראל במצרים. הוא מבקש עליהם בתפילה, ובכוח אהבתו לעם ישראל הוא אף הולך ומנצח. באהבה ובגבורה. "לך בלחך זה והושעת את ישראל מכף מדִי". הוא נלחם בעבודה זרה. הוא מאמין באלוקים. נלחם ומנצח מתוך אמונה. אבל דבר אחד חסר לו, הוא לא מלמד תורה לדורות הבאים.

התוצאה כואבת מאוד. הניצחון שלו הולך ומתפורר. הזהב שנאסף בעקבות הניצחון הופך להיות אפוד של עבודה זרה – "ויעש אותו גִּדְעוֹן לְאָפוֹד ויצג אותו בעירו בעפרה, ויזנו כל ישראל אחריו שם; ויהי לגדעון ולביתו למוקש". גם בנו אבימלך יוצא לתרבות רעה, שתכליתה אבדון. הוא אוסף אנשים ריקים ופוחזים. הורג את שבעים אחיו. ובסוף יוצאת אש מבית אבימלך, ואוכלת את כל בעלי שכם. ברגע שגדעון מת – אין עוד קיום לכל האמונה הגדולה שהייתה מלווה בתפילה ובהאבת ישראל – "ויהי כאשר מת גדעון וישבו בני ישראל ויזנו אחרי הבעלים ושימו להם בעל ברית לאלקים."

גם גדעון וגם יהושע נלחמו, גם גדעון וגם יהושע ניצחו את אויבי ישראל. אצל יהושע הלוחמה הייתה מתוך תורה וקדושה. בכל רגע פנוי מלחימה הוא ישב ועסק בתורה (עיין רש"י מגילה ג ע"א). בדרכו של יעקב "ינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל" (רש"י מח יט), בדרך זו מעשיו עתידים להתקיים.

אין די בהאבת ישראל ובגבורה. אין די באמונה ובתפילה. צריך גם תורה וקדושה. מעשיו של מנשה-גדעון ללא שילוב של אפרים-יהושע – לא יכולים להתקיים. רק בשילוב כוחם של אפרים ומנשה אפשר להחזיק את התורה והארץ.

יעקב מלמד את יוסף בנו, כי אפשר אמנם להעריך צבאיות בלי תורה, אבל רק כאן ועכשיו. באופן זמני בלבד. אם רוצים שצבא יחזיק מעמד לדורי דורות, חייבים את כוחו של אפרים. חייבים את כוחו של יהושע. חייבים את כוחה של תורה. בלי החינוך לתורה אין לכוח הצבאי שום המשכיות וקיום עתידי. צריכים לדעת כי דרכו של אפרים היא גם חיונית וגם עושה קידוש ה'. "ואולם, אחיו הקטן יגדל ממנו, וזרעו יהיה מלא הגוים."
לכן, בכל ליל-שבת אנחנו מברכים את ילדינו במילים: "יְשִׁמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה".
שניהם יחד. ואפרים לפני מנשה. (מתוך "אביהם של ישראל" על התורה)